УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

10. јуни 2018. године

ИЗВЕШТАЈ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ, КАНДИДАТА И МЕНТОРА ЗА ИЗРАДУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. *Датум и орган који је именовао комисију*: Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду.

Одлуком бр. 1612/1 од 05.06.2018 Наставно-научног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду образована је Комисија за одобрење теме за израду докторске дисертације Маријане Алексић „Облици индикатива и субјунктива у шпанском језику и њихови еквиваленти у српском: семантичко-прагматичка анализа и дидактичке импликације“.

2. *Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назив уже научне области за коју је изабран у звање, датум избора у звање и назива факултета, установе у којој је члан комисије запослен:*

1. др Јелена Рајић, редовни професор, Хиспанска лингвистика, 2017, Филолошки факултет
2. др Јелена Филиповић, редовни професор, Хиспанска лингвистика, 2009, Филолошки факултет
3. др Анђелка Пејовић, редовни професор, Хиспанска лингвистика, 2015, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

II БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Маријана Алексић, рођена у Бајиној Башти 22.12.1991., дипломирала је 2014. године на Катедри за иберијске студије на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Годину дана касније, на истом факултету, одбранила је мастер рад на тему „Стицање преводилачке компетенције на универзитетским студијама шпанског језика у Србији“. Исте године је уписала докторске студије, такође на Филолошком факултету у Београду и положила све испите предвиђене програмом. У оквиру програма Еразмус+, 2017. године добила је стипендију за шестомесечни студијски боравак на Универзитету у Гранади. Основне области научно-истраживачког рада кандидаткиње су превођење, прагматика и синтакса шпанског језика, као и настава шпанског као страног језика.

III БИБЛИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Кандидаткиња је објавила следеће радове:

„Контрастивна анализа реализација слободног неуправног говора у шпанском и српском језику“, *Филолог*, VII (14), 243-256.

„Стицање преводилачке компетенције на универзитетским студијама шпанског језика у Србији”, *Анали Филолошког факултета*, XXVIII, II, 239-259.

Саопштења на конференцијама:

“Polifonía textual y sus implicaciones para la traducción literaria”, *VIII Simposio Internacional de Jóvenes Investigadores en Traducción, Interpretación, Estudios Interculturales y Estudios de Asia Oriental*. Universitat Autónoma de Barcelona, 30.06.2017.

“Una definición polifónica del subjuntivo factual: implicaciones para la clase de ELE”. *The 3rd UCY-LC International Forum of Young Researchers.* The Language Centre of the University of Cyprus, 07.06.2018.

IV ОЦЕНА ДА ЈЕ КАНДИДАТ ПОДОБАН ДА РАДИ ДИСЕРТАЦИЈУ

На основу увида у биографију и библиографију кандидата, Комисија сматра да кандидаткиња Маријана Алексић испуњава све услове за израду докторске дисертације.

V ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ПРЕДЛОЖЕНОГ МЕНТОРА
НАПОМЕНА:

За ментора је предложена др Јелена Рајић, редовни професор Филолошког факултета у Београду, Катедра за иберијске студије.

Библиографија ментора са најмање 5 јединица релевантних за област из које се ради докторска дисертација.

1. “Estrategias de evidencialidad en serbio y en español. La codificación lingüística de la fuente de información”, *Srpski jezik* XVII, Beograd, 2012, str. 463-472.
2. “Polifonía y formas verbales”, VERBA HISPANICA XX/2, Ljubljana, 2012, str. 296-307.
3. “Semantika i pragmatika diskursne partikule *dakle* i njeni prevodni ekvivalenti u španskom jeziku“, *Srpski jezik* XVIII, Beograd, 2013, str. 497-512.
4. "Los conceptos de la Teoría de la relevancia y su aplicación al estudio de los marcadores discursivos", *Colindancias*, 4, 2013: 351-362.
5. “Las teorías pragmáticas y el estudios de los marcadores discursivos en español y en serbio” u ESTUDIOS HISPÁNICOS EN EL SIGLO XXI, Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu, 2014, pp. 337-359.
6. *Увод у прагматику*, Филолошки факултет, Београд, 2016.
7. “Análisis contrastivo de la expresión de la evidencialidad en serbio y español”, (eds.) Bert Cornillie, D. I. Alegría, Universidad de Navarra, Pamplona, 2017, pp. 203-229.

Комисија сматра да др Јелена Рајић, редовни професор, испуњава све услове за ментора предложене докторске дисертације из области хиспанске лингвистике.

VI ОЦЕНА ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ:

ОЦЕНА:

1. **Формулације наслова тезе**

Комисија закључује да назив тезе „Облици индикатива и субјунктива у шпанском језику и њихови еквиваленти у српском: семантичко-прагматичка анализа и дидактичке импликације“ на јасан и адекватан начин представља предмет и суштину истраживања.

2. **Предмет истраживања**

Докторска дисертација Маријане Алексић бави се облицима и значењем глаголских начина индикатива и субјунктива у шпанском и одговарајућим категоријама у српском језику. Тема се сагледава из интерлингвистичке перспективе, тј. на основу поређења структурних и семантичко-функционалних својстава глаголских система у целини и компаративне анализе глаголских начина, са посебним освртом на сличности и разлике, које се јављају у њиховој употреби у шпанском и српском језику. Међутим, како се многи аспекти употребе глаголских начина не могу сагледати независно од других глаголских категорија, посебно од категорије времена и вида, у дисертацији ће бити детаљно размотрени глаголски облици са својим модалним, темпоралним и аспектуалним особеностима.

Интересовање за поменуту тему подстакнуто је чињеницом да лингвистичка проучавања у вези са поменутом граматичком облашћу немају практичну примену у настави шпанског као страног језика, па резултати до којих лингвисти долазе остају углавном на пољу теорије (в. Lunn & Gregory, 2012). Наиме, у уџбеницима, а самим тим и у настави, доминирају два приступа теми: формални и семантички. Формални приступ подразумева издвајање израза и група глагола који се користе са индикативом (*a lo mejor, creo*/*digo que,* итд.), односно са субјунктивом (*quizás, quiero*/*pido que, no creo que,* итд.), тако да ученик/студент механички памти структуру, а да притом не разуме зашто је у датом случају користи. С друге стране, семантички приступ полази од претпоставке да је индикатив „неутрални“ глаголски облик, средство исказивања стварних и објективних чињеница, док се субјунктив сматра обликом ireалности и субјективности. Ти појмови су преопширни и не могу се дефинисати без додатних објашњења нити се могу применити на сваки граматички контекст. Тако, на пример, поставља се питање како можемо да објаснимо, полазећи од једног од наведених критеријума, употребу глаголског начина у допусним реченицама, уведеним везником *aunque* ('иако'), где долази до алтернације глаголских начина, као што

показује следећи пример: *Aunque eres / seas mi hija, no te perdono por lo que acabas de hacer*. Употреба индикатива и субјунктива, у неким, не тако ретким случајевима, може изгледати као да је у супротности са основним граматичким правилом. Наиме, граматика недвосмислено прописује да се фактуелност изражава индикативом (*eres*), али наведени пример показује да је могућа и употреба субјунктива (*seas*), што значи да на избор једног или другог начина утичу, поред граматичких, и неки други чиниоци. Алтернација индикатив/субјунктив у оквиру исте семантичко-синтаксичке структуре, својствена одређеним типовима зависно-сложених реченица, није произвољна и хаотична, већ дискурсно условљена појава, због чега анализа алтернативних конструкција уопште (допусна реченица не представља једини пример такве употребе), поред граматичког и семантичког, мора да сагледа и прагматички аспект теме. Укратко, традиционална дихотомијска формулација реалност→индикатив / иреалност→субјунктив има своја методолошка ограничења, која постају видљива у оним контекстима у којима језички систем пружа могућност избора између алтернативних облика и конструкција. Зато овај рад има широко постављену теоријску основу и разматра проблем тродимензионално: како из синтаксичке и семантичке тако и из прагматичко-текстуалне перспективе. Семантичко-синтаксичким аспектом дисертације биће обухваћена дефиниција глаголског начина у односу на семантичку категорију модалности, као и употреба индикатива и субјунктива у простој и зависно-сложеној реченици, док ће се прагматичко-текстуалном анализом, на основу појмова комуникационе намере, когнитивног контекста, степена истинитости исказа, релевантности информације итд., осветлити конструкције које, као што је поменуто, допуштају употребу и индикатива и субјунктива, али уз промену значења реченице. Прагматичко-текстуална анализа биће изведена у складу са основним претпоставкама Грајсове интенционалистичке теорије, теорије релеванције, као и теорије полифоније.

Будући да дисертација има компаративни карактер кандидаткиња ће, поред свеобухватног описа глаголских облика, детаљно размотрити њихове еквиваленте у српском и пружити преглед језичких јединица, које по значењу и употреби одговарају облицима субјунктива у шпанском језику. Упркос оштрим критикама изреченим на рачун контрастивне анализе, у раду се истиче да опис поменутих граматичких категорија кроз међуоднос два типолошки различита језика даје позитивне ефекте: редефинише појам еквиваленције, обухватајући њиме, поред референцијалног (денотативног) значења, дискурсне и интеркултурне садржаје; осветљава специфичан карактер граматичке грађе и преиспитује улогу матерњег у процесу усвајања страног језика. Граматички садржаји углавном се не усвајају спонтано па је тешко замислити ученика/студента који не преводи „у себи“ или „за себе“ чак и када се од њега

експлицитно тражи да то не чини (в. Valdeón García, 1995; Cuéllar Lázaro, 2004; D'Amore, 2014).

Имајући у виду дидактички аспект свог истраживања, кандидаткиња се такође бави квалитетом граматичких објашњења у оквиру комуникативног наставног метода и указује да умерено присуство и коришћење матерњег језика, у оквиру интегралног наставног метода, допуњеног интеркултурним, социолингвистичким и прагматичким садржајима, значајно доприноси развоју језичке компетенције, посебно на вишем нивоу учења језика.

Комисија сматра да је предложена тема по својој сложености, актуелности и значају подобна за истраживање у оквирима докторске дисертације.

3. Циљеви истраживања

Дисертација има за циљ да пружи темељан увид у значење и употребу глаголских начина индикатива и субјунктива у шпанском, да утврди еквивалентне облике у српском и да, у зависности од њихових дистинктивних својстава, уобличи један интегрални методолошки поступак, који би омогућио лакше усвајање поменутих граматичких садржаја у настави шпанског као страног језика. У складу са основним циљем истраживања кандидаткиња ће испитати како је поменута тематика обрађена у уџбеницима и приручницима на различитим нивоима учења. Наиме, савремени уџбеници су писани у комуникативном кључу, са намером да се осмисле комуникативне активности и овлада конверзационим вештинама, због чега су граматичка објашњења сведена на минимум или потпуно занемарена. Анализа уџбеничке литературе обухватиће приручнике *Nuevo Prisma, Gente Hoy, Embarque, Embarque, Pasaporte,* итд., који се користе у оквиру практичне наставе шпанског на Филолошком факултету у Београду, Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, као и на курсевима Института Сервантес у Београду. Овај део истраживања, уз претходни исцрпни приказ глаголских облика српског и шпанског језика, има за циљ да утврди на који начин се тумачење граматичке грађе може успешно интегрисати у комуникативну наставу.

Хипотеза

Основна хипотеза дисертације је да одређени видови употребе индикатива и субјунктива у шпанском испољавају полифонична и евиденцијална својства па се, отуда, не могу објаснити шематски,

везивањем за одређену реченичну структуру, везнички израз или семантички садржај глагола. Тако употребљени облици захтевају разумевање и интерпратцију укупне ситуације исказивања, што значи да неминовно укључују однос говорник-слушалац, а сходно томе и појам комуникационе намере, когнитивног контекста, става говорника према истинитости и релевантности информације, као и друге ванјезичке чиниоце. У дисертацији се такође износи претпоставка да би један интегрисани приступ, који би пружио увид у граматичке, семантичке и прагматичко-текстуалне карактеристике глаголских облика знатно допринео савладавању ове, за страног говорника, веома сложене граматички области шпанског језика.

Очекивани резултати

Очекује се да ће након спроведеног истраживања бити потврђен значај целовитог, семантичко-функционалног и прагматички усмереног приступа језичким чињеницама, посебно у оним контекстима у којима језик допушта могућност избора различитих облика, а да се при томе не угрози граматичка исправност реченице. Очекује се такође да добијени резултати допринесу контрастивним проучавањима шпанског и српског језика, као и преиспитивању одређених ставова у вези са присуством матерњег у настави страног језика.

Назначен хипотетички оквир је подобан и омогућава да се успешно изучи и реализује истраживање предложене докторске дисертације.

4. Методе истраживања и план рада

Рад се заснива на дескриптивно-компаративном методолошком поступку. У истраживању се користи дедуктивни метод, што значи да се, полазећи од општих граматичких правила и семантичко-прагматичких претпоставки, дефинише употреба глаголских облика у шпанском, у зависности од контекста, а да се поступком контрастирања два језика утврђују преводни еквиваленти шпанских глаголских облика у српском језику.

Корпус анализе чине: примери преузети из Референтног корпуса савременог шпанског језика (*Corpus de Referencia del Español Actual*), као и из Корпуса савременог српског језика; граматичка објашњења употребе индикатива и субјунктива из поменутих уџбеника. *Embarque, Nuevo Prisma, Sueña, Gente Hoy, Método de español, Aula Internacional* и *Pasaporte*.

У раду ће се такође анализирати одговори студената у вези са употребом глаголских начина. Анкета и тестови су конципирани тако да испитаник мора да одабере једну од опција и образложи одговор. У анкету су укључени како говорници шпанског као матерњег тако и говорници шпанског као страног језика. У погледу контролне групе испитаника могућа су регионална одступања, тако да ће у анкети учествовати изворни говорници европског шпанског и хиспаноамеричког варијетета.

Експерименталну групу чини студенти шпанског језика треће и четврте године на Филолошком факултету Универзитета у Београду и на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу. Према наставном плану предвиђено је да студенти оба универзитета на крају студија достигну исти ниво знања, Ц1 према Заједничком европском референтном оквиру за језике. Студенти четврте године се већ налазе на самом крају студија, те је важно утврдити да ли праве грешке које потом могу довести до фосилизације.

Добијени подаци ће се анализирати и квантитативно и квалитативно, јер ће се комбинованом анализом доћи до поузданијих закључака.

5. Прелиминарна библиографија

- Ahern, A. (2006). Mood, propositional attitude and metarepresentation in Spanish. En von Heusinger, K., & Turner, K. (Eds.), *Where Semantics meets pragmatics* (pp. 445 – 470). Elsevier.
- Ahern, A., & Leonetti, M. (2004). The Spanish Subjunctive: Procedural Semantics and Pragmatic Inference. In R. Márquez Reiter & M. E. Placencia (Eds.), *Current Trends in the Pragmatics of Spanish* (pp. 35 – 56). Amsterdam: John Benjamins.
- Alonso Zarza, Mª Á. (2015). *Análisis de errores en oraciones condicionales y concesivas en aprendientes de ELE serbohablantes*. Tesis doctoral. Universidad Autónoma de Madrid.
- Anscombre, J. C. (2008). La polifonía: nociones y problemas. *Archivum, 58 – 59*, 21 – 51.
- Bakhtin, M. (1980). *Marksizam i filozofija jezika*. Preveo Radovan Matijašević. Beograd: Nolit.
- Bakhtin, M. (1984). *Problems of Dostoevsky´s Poetics*. Edited and translated by Caryl Emerson. Minneapolis, London: University of Minnesota.
- Baralo Ottonelo, M. (2000). Presuposición en la interlengua española: el subjuntivo. In M. Franco et al. (eds.), *Actas del X Congreso de ASELE, (1999)* (pp. 97 – 106). Cádiz: Universidad.
- Catford, J. C. (1978). *A Linguistic Theory of Translation*. *An Essay in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Charaudeau, P., & Maingueneau, D. (2005). *Diccionario de análisis del discurso.* Buenos Aires, Madrid: Amorrortu.
- Cuéllar Lázaro, C. (2004). Un Nuevo Enfoque de la Traducción en la Enseñanza Comunicativa de las Lenguas. *Hermeneus, 6*.
- D'Amore, A. M. (2014). Traducción y comprensión lectora en la enseñanza de una lengua extranjera. En E. Galván Cabral, A. García, & M. Muñoz Muñoz (Eds.), *Competencia lectora y disponibilidad léxica* (pp. 13-34). México: Universidad Autónoma de Zacatecas.

- Donaire, M. L. (2001). *Subjuntivo y polifonía*. Madrid: Arrecife.
- Ducrot, O. (1984). *El decir y lo dicho.* Traducción de Sara Vasallo. Buenos Aires: Hachette.
- Ducrot, O. (1986). *El decir y lo dicho: Polifonía de la enunciación*. Traducción de Irene Agoff. Barcelona: Ediciones Paidós.
- Escandell Vidal, V., & Leonetti, M. (2006). Polifonía y flexión verbal. En *Filología y lingüística (Estudios ofrecidos a Antonio Quilis)*, vol. I (pp. 425 – 444). Madrid: CSIC.
- Faber, P. (1998). Translation Competence and Language Awareness. *Language Awareness, 7* (1), 9 – 21. doi:10.1080/09658419808667097
- Fernández, S. (1997). *Interlengua y análisis de errores en el aprendizaje del español como lengua extranjera.* Madrid: Edelsa.
- Fløttum, K., Dahl, T., & Kinn, T. (2006). *Academic Voices: Across languages and disciplines*. Amsterdam, NL: John Benjamins Publishing Company.
- Fuentes Rodríguez, C. (1995). Polifonía y argumentación: los adverbios de verdad, certeza, seguridad y evidencia en español. *Lexis, XIX* (1), 59 – 83.
- García Negroni, M. M., Libenson, M., & Montero, A. S. (2013). De la intención del sujeto hablante a la representación polifónica de la enunciación. Acerca de los límites de la *noción* de intención en la descripción del sentido. *Revista de Investigación Lingüística, 16*.
- González Calvo, J. M. (1995). Sobre el modo verbal en español. *AEF XVIII*, 177 – 203.
- Gregory, A. E. (2007). The Spanish mood/ subordination/ reference interface. *International Journal of English Studies, 7* (1), 47 – 64.
- Gregory, A. E. & Lunn, P. (2012). A Concept-based Approach to the Subjunctive. *Hispania, 95* (2), 333 – 343.
- Haßler, G. (1996). El valor citativo de las formas verbales. In G. Wottjak (ed.), *El verbo español. Aspectos morfosintácticos, sociolingüísticos y lexicogenéticos* (pp. 81 – 92). Madrid: Iberoamericana.
- Lavandera, B. (1990). El cambio de modo como estrategia de discurso. En I. Bosque (ed.), *Indicativo y subjuntivo* (pp. 348 – 357). Madrid: Taurus.
- Marcos Blanco, H. (2017). *La traducción inversa como método de enseñanza-aprendizaje del sistema verbal del español para estudiantes serbios*. Tesis doctoral. Universidad Complutense de Madrid.
- Mejías-Bikandi, E. (1994). Assertion and Speaker's Intention: A Pragmatically Based Account of Mood in Spanish. *Hispania, 77* (4).
- Nølke, H. (2006). The semantics of polyphony (and the pragmatics of realization). Acta *Linguistica Hafniensia, 38* (1), 137 – 160.
- Nowikow, W. (2015). Sobre el modo y los modos. *Itinerarios, 22*, 75 – 88.
- Pamies Bertrán, A., & Nowikow, W. (2015). *Los modos verbales en español y en polaco*. Łódź: Universidad de Łódź.
- Pamies Bertrán, A., & Valeš, M. (2015). *El subjuntivo español y su equivalencia en checo*. Granada: Granada Lingvistica.
- Rajić, J. & Marcos Blanco, H. (2009). *Gramática de la lengua española para serbiohablantes*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Rajić, J. (2012). Polifonía y formas verbales. *Verba Hispánica, XX* (1), 295 – 305.
- Rajić, J. (2016). *Uvod u pragmatiku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Real Academia Española (2010). *Nueva gramática de la lengua española. Manual.* Madrid: Espasa.
- Reyes, G. (1990). *La pragmática lingüística. El estudio del uso del lenguaje*. Barcelona: Montesinos.
- Rodríguez Rosique, S. (2005). Hipoteticidad, Factualidad e Irrelevancia: La elección del subjuntivo en las condicionales concesivas del español. In *7th Hispanic Linguistics Symposium* (pp. 31 – 41). Cascadilla Proceedings Project.

- Tricás Preckler, M. (1987). Lingüística textual y traducción. En *Problemas de la traducción. Mesa redonda*. (pp. 131 – 154). Madrid: Fundación «Alfonso X el Sabio».
- Tricás Preckler, M. (1995). *Manual de Traducción. Francés/ Castellano*. Barcelona: Editorial Gedisa S. A.
- Valdeón García, R. A. (1995). A New Approach to the Use of Translation in the Teaching of L2. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses, 8*, 239 – 252.

VII ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕНОМ ОЦЕНОМ О ПОДОБНОСТИ ТЕМЕ КАНДИДАТА

НАПОМЕНА:

На основу наведених података о кандидату, Комисија констатује да је кандидаткиња Маријана Алексић подобна за израду докторске дисертације.

На основу постављених циљева и очекиваних резултата, Комисија констатује да је предложена тема подобна за израду докторске дисертације из области хиспанске лингвистике.

На основу наведених података о предложеном ментору, Комисија констатује да је др Јелена Рајић подобна за ментора предложене докторске дисертације.

На основу изнетог Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да донесе позитивну оцену о подобности кандидаткиње Маријане Алексић и предложене теме докторске дисертације „Облици индикатива и субјунктива у шпанском језику и њихови еквиваленти у српском: семантичко-прагматичка анализа и дидактичке импликације“, а да за ментора именује др Јелену Рајић, редовну професорку Филолошког факултета Универзитета у Београду.

У Београду, 18.06.2018

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

_____

1. Др Јелена Рајић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд

_____

2. Др Јелена Филиповић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд

_____

3. Др Анђелка Пејовић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд